

Prameny římského práva I.

Miroslav Frýdek

©

Osnova

- I. Co je právo? Struktura a systém práva
- II. Dělení pramenů práva
- III. Prameny poznání práva a exegeze
- IV. Neprávní prameny práva
- V. Prameny vzniku práva (formální a materiální)
- VI. Formální prameny vzniku práva – doba královská

I. Co je právo?

Dig. 1,1,1 pr. Ulpianus

Ius est autem a iustitia appellatum: nam, ut elegenter Celsus definit, ius est ars boni et aequi.

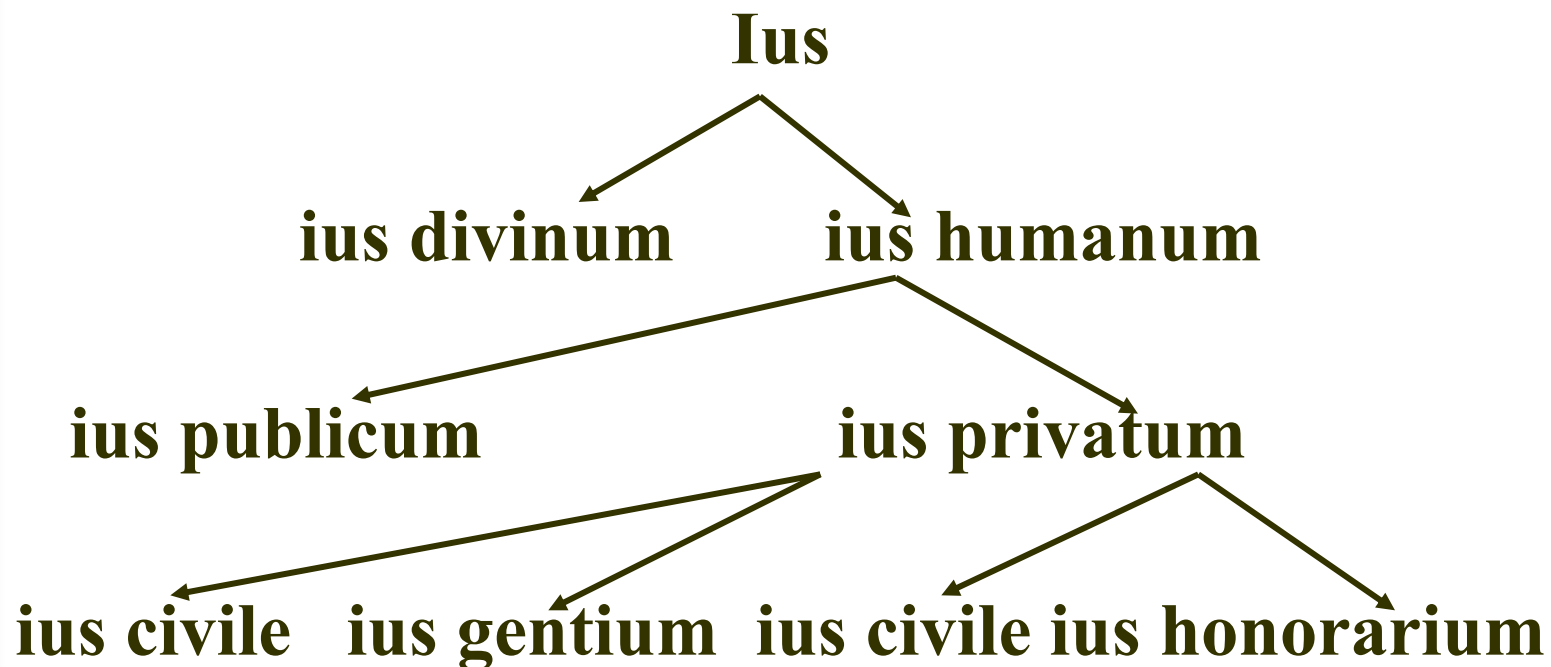
Právo je nazvané podle výrazu spravedlnost, nebo jak ho elegantně definoval Celsus, právo je umění dobrého a spravedlivého.

I. Co je právo? - pokračování

Dig. 1,1,10, 1-2 Ulpianus

1. Příkazy práva jsou tyto: čestně žít, neškodit jiným, každému dát, co mu patří.
2. Právní věda je znalost věcí božských a lidských, věda o spravedlivém a nespravedlivém. *Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia.*

Struktura římského práva

System soukromého římského práva

- **Právo vztahující se k osobám** – předmětem jsou subjekty práva (*personae*), vznik změna a zánik právního postavení (*status et capitis deminutio*).
- **Rodinné právo** – předmětem je římská rodina (*familia*). Manželství (*matrimonium*), vztahy mezi dětmi a rodiči (*patria potestas*), soukromý kult (*sacra privata*), vztahy související s rodinou (*tutela, cura, peculium*).

System soukromého římského práva - pokračování

- **Věcné právo** – předmětem jsou věci v právním smyslu (*res*).
- **Závazkové právo** – předmětem jsou vztahy mezi individuálně určenými osobami (věřitel a dlužník).
- **Dědické právo** – je část práva, které upravuje přechod práv a povinností zůstavitele na dědice.
- **Procesní právo** – žalobní systém (*actio*) a postup ochrany práv a chráněných zájmů (*praetor, iudex privatus*).

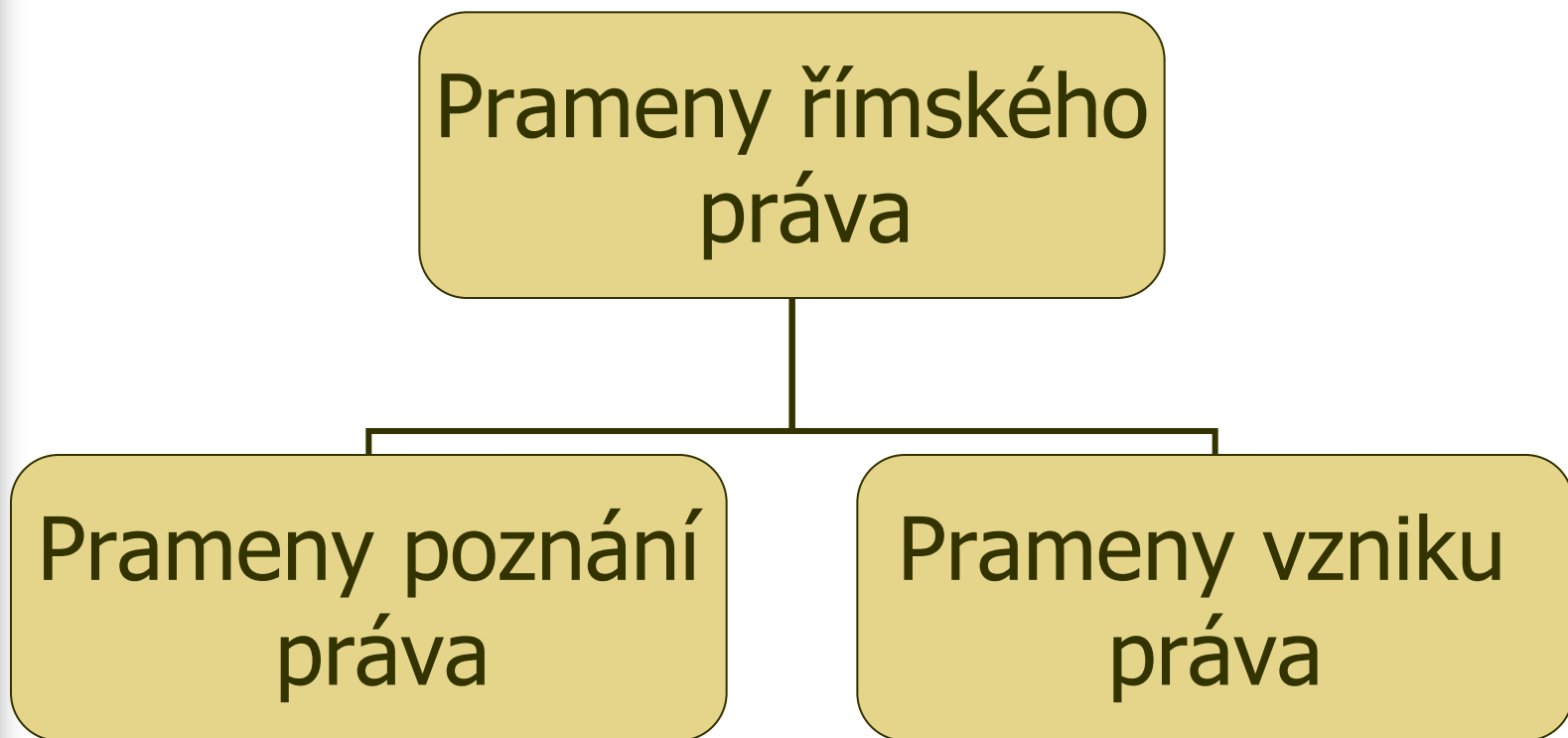
II. Dělení pramenů práva

Dig. 1,1,1,6,1 Ulpianus

Hoc igitur ius nostrum constat aut ex scripto aut sine scripto, ut apud Graecos: „non nomon hoi men eggrafoi, ohi de agrafoi.

Toto naše právo pozůstává buď z práva psaného, anebo práva nepsaného, jako u Řeků, některé ze zákonů jsou psané, jiné nepsané.

Prameny římského práva

III. Prameny poznání práva

- Je to veškerý historický materiál, který se nám dochoval a který se týká právních předpisů a právního života jako celku. Nemusí jít jen o texty zákonů, které se dochovaly, ale jde i o narativní materiál; např. různé spisy, soudní řeči, básně, nápisy na stěnách, obrazy zachycující určitý výjev apod.

Historické prameny

- *„Pramen je materiál, z něhož jsou poznatky naší vědy čerpány“ E . Bernheim
Úvod do studia dějepisu, 1889*
- Pozor na rozdíl mezi zdrojem a metodou
- **Zdroj** – vyrytý nápis, kniha...
- **Metoda** – prostředek získávání informací, tedy postup.

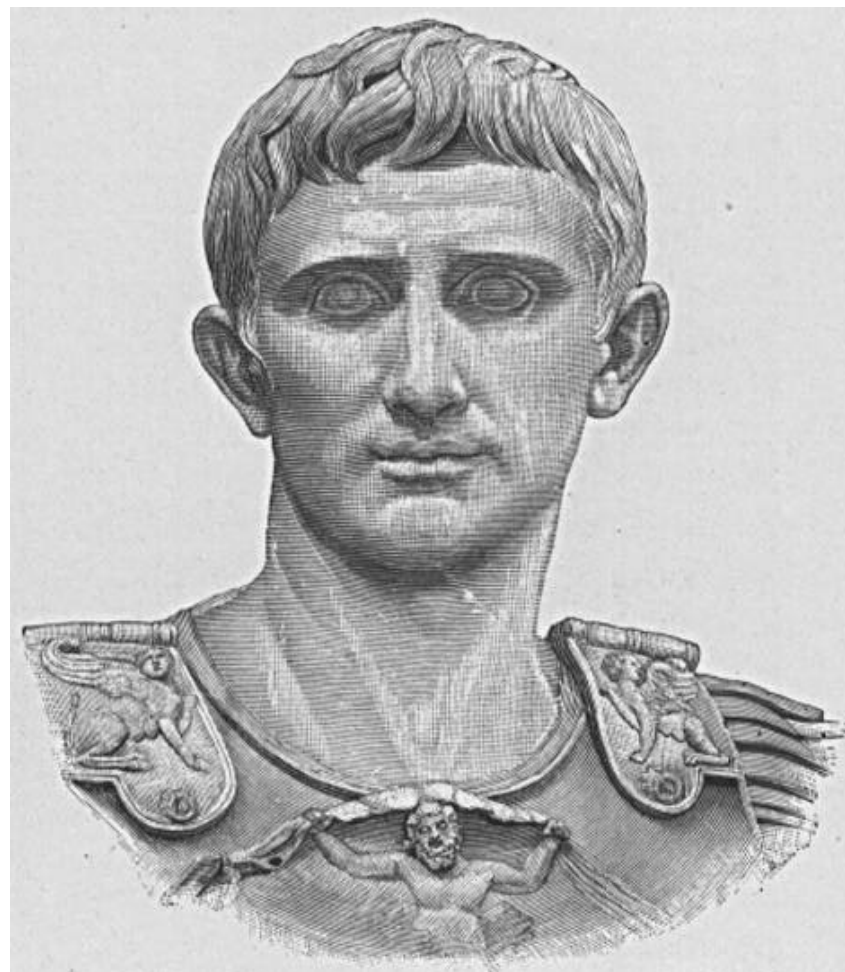
Exegeze právních textů

- Základem práce každého právníka, studenta zvláště, je text právní normy.
- Aby tento text „k něčemu byl“ musí mu být správně porozuměno. K tomu slouží **interpretace** (výklad, vysvětlení) textu právní normy, v **právní romanistice a právní historii** je používána metoda **exegeze**.

Exegeze

- Exegezí se rozumí výklad textu - je to jeho slovní nebo věcné vysvětlení.
- Historické prameny se podle zdroje historického poznání dělí na:
 - 1) přímé pozůstatky minulosti
 - 2) prameny, které lidé zachovali pro paměť, vzpomínku či připomenutí

Kdo je tento muž?

IV. Neprávní prameny práva

I poezie nás může poučit o právu

*„Na věk její se neptej ni na rok, v němž
zrozena byla; censor s ledovým srdcem za
svou povinnost to mějž“*

Ovidius: Umění milovat

Proč studovat neprávnické prameny?

- dějiny práva jsou neoddělitelně spojeny s dějinami lidí a státu
- vše je spojeno s jejich problémy a krizemi státu (války, povstání)
- mají velkou vypovídací schopnost

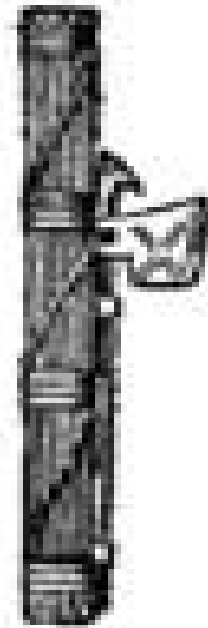

- dříve než na určitý stav zareaguje zákonodárce, objeví se tyto problémy v narativních a literárních pramenech a také literární a narativní prameny zpětně hodnotí situaci a uvádějí ji jako příklad (hodný následování nebo jednání odsuzují)

Otázky při studiu dějin práva:

- **CO** → vedlo někoho/některé/něco k tomu, že určitý vztah upravili
- **PROČ** → někoho/některé/něco vedlo k tomu, aby určitou situaci upravili, bylo to tak dobré chování v určité situaci, že si řekli to zavedeme jako pravidlo, to určitě ne
- **KDY** → ji upravili
- **KDE** → se tak stalo
- **JAK** → se stalo, že došlo k určité interakci mezi jednáním a regulací toho určitého vztahu
- **KÝM** → byl tento vztah upraven a stal se ze stavu faktického stavem právním

Co je na znázorněno na obrázcích?

V. Prameny vzniku práva

- **Otázka:** jak vzniká právo v určitém státě → hledání právotvorných činitelů
- Návaznost na „ústavní právo“ každého národa → ústavní dějiny národa
- Hlavním předmětem zkoumání je, kdo má zákonodárnou pravomoc → z čeho/od koho právo ve státě vzniká nebo pochází
- Pokud si zjistíme, kdo je právotvorným činitelem můžeme se pustit dále do zkoumání jednotlivých pramenů práva

Materiální a formální prameny vzniku práva

- **Materiální prameny vzniku práva**

jde o rozhodující společenské jevy, které se spolupodílejí – ovlivňují vznik práva; např. války, občanské nepokoje, velké zadlužení, neúroda, politická lobby etc.

- **Formální prameny práva**

jde o jednotlivé „druhy“ normativních aktů

Formální prameny vzniku práva – dle period římského státu

- Doba královská
- Republika
- Principát
- Dominát

Doba královská

- **Mores maiorum** – zvyk předků
- **Consuetudo** – obyčej
- **Leges regiae** – královské zákony
- **Pontifikální interpretace** - **Iurisprudentia**
– výklady o právní vědě, právní věda

Fas – nefas

- Na počátku byl náboženský zákaz, který říkal to, co je zakázáno činit – tedy to, co je **nefas**
- **Fas** – je pak to, co bylo dovoleno
- **Nefas** – je negativně formulované pravidlo chování lidí z něhož se později vyvinuly právní normy

Mores maiorum

Mores maiorum – zvyk předků

- dlouhodobé, ustálené chování v určitých situacích, které se bralo jako platné a jediné správné chování,
- odkazem na něj se argumentovalo i u soudu.

Conseutudo

Consetudo - obyčej, právní obyčej.

Podmínky, toho, aby bylo conseutudo závazné:

- **usus longaevus, longa conseutudo** – dlouhotrvající, neměnné chování
- **tacitus consensus populi** – tichý souhlas národa
- **opinio necessitatis** – přesvědčení o právní závaznosti; to bylo vyžadováno především u nových obyčejů

Conseutudo – pokračování I.

Dig. 1,3,32 Iulianus:

- V těch případech, pro které nemáme psané zákony, se musí zachovávat to, co se zavedlo mravem a obyčejem.
- Zakořeněný obyčej se plným právem zachovává jako zákon, a je to právo, o kterém se hovoří, že bylo ustanoveno obyčejí.

Conseutudo – pokračování II.

Dig. 1,3,33 Ulpianus:

- Dlouhotrvající obyčej se obvykle zachovává jako právo a zákon v těch případech, které nepocházejí z psaného práva.

Dig. 1,3,35 Hermogenianus

- Ale ne méně jako psané právo se zachovává i to, co se schválilo dlouhotrvajícím užíváním a též po dobu mnoho roků se dodržovalo jako tichá dohoda občanů.

Conseutudo – pokračování III.

Dig. 1,3,36 Paulus

- Dokonce se velká vážnost dává tomuto právu (obyčejí), protože bylo pokládáno natolik za správné, že nebylo nutné ho zachytit písemně.

Leges regiae

Leges regiae - královské zákony

- jde o nejstarší římské právní normy, nedochovaly se však v autentickém znění (Plutarchos, Titus Livius, Cicero, Macrobius, Dionysios...),
- je to souhrn příkazů a zákazů,
- pocházejí z nejstarších dob Říma nebo jsou různým králům historiky připisovány
- králové je pravděpodobně vydávali, když bylo potřeba některé obyčejové pravidlo utvrdit nebo „doplnit“.

Leges regiae – pokračování I.

- Šlo o tzv. **leges datae** – normy vyhlášené králem, méně pravděpodobnější je, že je spoluschvalovalo kuriátní shromáždění
- **Král – rex**, byl nejvyšší kněz a tak jeho slovo bylo orákulum a také značná část dochovaných leges regiae se zabývá náboženskými otázkami
- Nejvíce zákonů vydali: Romulus, Numa Pompilius, Ancus Marcius

Leges regiae – pokračování II.

- **Ius civile Papirianum (de ritu sacrorum)** – na konci královské doby byly královské zákony sebrány a vydány jakýmsi Papiriem (šlo jen o soukromou sbírku práva). Zpráva o této sbírce se dochovala v Dig. 1,2,2,2, Pomponius
- Za doby Caesara byl k nim napsán Graniem Flaccem komentář - zpráva o této sbírce se dochovala v Dig. 50,16,144 Paulus

Příklady královských zákonů I.

Dig. 11,8,2 Marcellus

- Královský zákon zakazuje pohřbít ženu, která zemřela těhotná, dokud nebyl z jejího těla vyňat plod. Kdo jednal proti tomuto nařízení, byl považován za toho, kdo by vzal naději živé bytosti společně s těhotnou.

Příklady královských zákonů II.

Joh. Lydus, De mensibus I 31:

- Numa rovněž ustanovil, aby se kněží stříhali bronzovými nůžkami a nikoli železnými.

Pontifikální interpretace

- Jelikož právo mělo výrazný sakrální charakter - **fas**, tak k němu měli přístup jen kněží – pontifikové. Kněžími mohli být jen patricijové – výrazné jednostranné vykládání práva ve prospěch patricijů.
- Konec pontifikální jurisprudence je spojen s první římskou kodifikací práva – Lex duodecim tabularum (LDT)

Děkuji vám za pozornost

